

GESTALTAD LIVSMILJÖ

- människan i fokus

Innehållsförteckning

Denna publikation är framtagen av Region Blekinge för att inspirera och höja kunskapen kring betydelsen av en medveten och omsorgsfull gestaltning av Blekinges livsmiljöer. Genom regionens offentliga uppdrag att driva vård och omsorg, kollektivtrafik samt regional utveckling har vi ett ansvar att verka för en god livskvalitet för Blekinges invånare. Det som påverkar den fysiska livsmiljön - platserna och hur dessa hänger samman - blir då också relevant att arbeta med.

Publikationen belyser olika delområden inom det samlade politikområdet Gestaltad livsmiljö. På vissa uppslag finns avsnitt kallade Utblickar och Inblickar, för att lyfta några av de goda exempel som finns i och utanför Blekinge. *Trevlig läsning!*

Innehåll

Inledning	4	Inblick - Konstnärlig gestaltning	32
Gestaltad livsmiljö - vad är det?	6	Läkande rum	36
Vikten av helhetssyn	8	Gemensamma rum	38
Samhällets vardagsrum	12	Inblick - Gemensamma rum	41
Gröna rum	14	Rum vi kallar hemma	42
Dåtid, nutid och framtid	17	Inblick - Rum vi kallar hemma	44
Förflyttningar ovan mark	18	Rum för arbete	48
Utblick	19	Inblick - Rum för arbete	50
Förflyttningar under mark	21	Rum för alla	52
Rum för lärande	24	Form och design	54
Inblick - Rum för lärande	26	Utblick - Rum för design	56
Barn och unga	28	Från det stora till det lilla	58
Konstnärlig gestaltning	30	Källor	62

Anette Jonsson,
Läkeväxt, 2018
6 x 2,5 meter
keramisk relief
ortopedtekniska avd.
Blekingesjukhuset
Karlskrona.

Inledning

Våra miljöer och dess utformning påverkar oss människor - både vår vardag och vår livskvalité. Det är därför viktigt att det finns en bred kunskap om den gestaltade livsmiljön och vad som påverkar dess utveckling, samt att det förs ett brett offentligt samtal om det som planeras, byggs, produceras och förvaltas. Hur vi tillsammans skapar en långsiktig hållbar utveckling behöver belysas och kunskap om detta behöver spridas.

För att åstadkomma en omsorgsfullt gestaltad livsmiljö krävs samarbete, delaktighet och möjlighet till påverkan på alla nivåer i samhället – från offentliga aktörer och myndigheter, företag och organisationer till civilsamhället. De offentliga aktörerna har ett särskilt ansvar att visa vägen och agera förebildligt när de planerar, bygger och förvaltar våra livsmiljöer.

Kommuner

Länsstyrelser

Regioner

Riksdagen

Ställiga verk

Akademien

Arkitekter

Byggaktörer

Designers

Fastighetsägare

Formgivare

Invånare

Konstnärer

med flera

Illustration: Jenny Lindelöf, VÄV Arkitekter och Linda Karlsson, Region Blekinge

Fyra nationella aktörer med särskilt ansvar inom Gestaltad livsmiljö:

Boverket är myndigheten för samhällsplanering, byggande och boende. Boverket har även ett övergripande nationellt ansvar för politikområdet Gestaltad livsmiljö.

Riksantikvarieämbetet är den nationella kulturarvsmyndigheten, som gör kulturarvet till en del av samhällsutvecklingen genom att ge förutsättningar till att kulturarvet bevaras, används och utvecklas.

ArkDes är Sveriges nationella centrum för arkitektur och design. ArkDes är ett museum, ett kunskapscenter och en arena för debatt och diskussion om framtidens arkitektur och design.

Statens konstråd producerar och verkar för att offentlig konst ska vara tillgänglig och nyskapande i våra livsmiljöer, samt finns representerat i hela landet.

Gestaltad livsmiljö - vad är det?

Begreppet Gestaltad livsmiljö är namnet på den samlade politiken för arkitektur, form och design som antogs av regeringen 2018. Det handlar om hur vi med arkitektur, form, design, konst och kulturarv kan forma och förändra samhället samt möta samhällsutmaningar. Det handlar om allt som finns omkring oss såsom bostäder, arbetsplatser, skolor och sjukhus men även det offentliga rummet med parker, gator och torg.

Gestaltad livsmiljö är både ett synsätt, som måste finnas med i allt som berör vår fysiska miljö, såväl som den fysiska miljön i sig själv. Det handlar såväl om ny bebyggelse som befintlig, såväl hus som det gröna och mellanrummen mellan våra byggnader. Det handlar om såväl de stora landskapen som det lilla dörrhandtaget, samt hela processen från översiktlig planering till genomförande och förvaltning.

Detta ska uppnås genom att:

- hållbarhet och kvalitet inte underställs kortsiktiga ekonomiska överväganden
- kunskap om arkitektur, form och design utvecklas och sprids
- det offentliga agerar förebildligt
- estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara och utvecklas
- miljöer gestaltas för att vara tillgängliga för alla
- samarbete och samverkan utvecklas, inom landet och internationellt.

”

Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön.

Vikten av helhetssyn

Gestaltningen av våra livsmiljöer är ett brett och mångfacetterat område. Därför är en tvärssektoriell samverkan och samarbete mellan olika yrkesgrupper, aktörer, myndigheter och vetenskapliga institutioner viktigt. Ingen enskild aktör kan på egen hand hantera hela perspektivet. Samverkan behövs för att olika frågor ska kunna belysas och för att kunna skapa en helhetssyn.

Politikområdet Gestaltad livsmiljö syftar till att stärka samarbetet mellan de professioner som arbetar med konst, arkitektur, form, design och kulturarv för att skapa livsmiljöer av hög kvalitet. Genom att låta olika perspektiv samspela och berika varandra kan en nödvändig helhetssyn skapas.

För att ta till vara potentialen i arkitektur, form, design, konst och kulturarv som verktyg i samhällsbygget krävs både förmågan att tänka tvärssektoriellt och att se till helheten. Det handlar om att i kreativa processer kunna hantera målkonflikter mellan olika offentliga aktörer och myndigheter, företag och organisationer samt civilsamhället. Samarbete och samverkan behöver utvecklas och stärkas mellan de olika aktörerna för att hantera den komplexitet som ryms i arbetet med att både utveckla och förvalta den gestaltade livsmiljön.

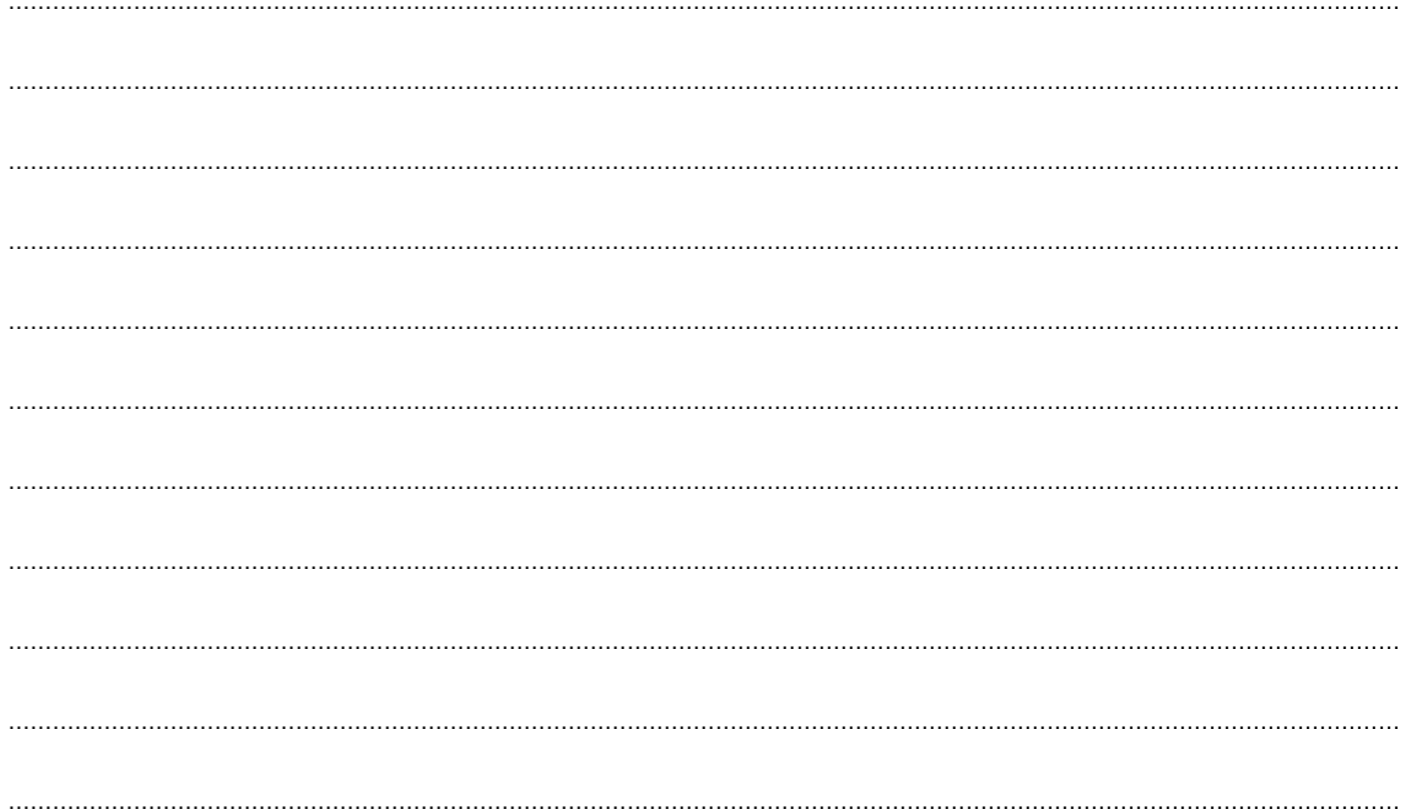

”

Det ligger mycket i uttrycket; en bra stadsplan tål ett fult hus, men en aldrig så vacker byggnad kan inte kompensera för dålig stadsplanering.

Caroline Stigsdotter, sakkunnig strategisk planering och gestaltad livsmiljö, Boverket.

Rum för egna skisser och reflektioner

Samhällets vardagsrum

Det offentliga rummet i form av allmänna gator, torg och parker har många samhällsviktiga funktioner. De kan bidra till gemenskap och tillhörighet och är socialt viktiga rum där människor kan samlas i olika syften, möta andra på lika villkor och få avkoppling såväl som upplevelser. Till dessa gemensamma rum har alla tillträde och de är därför viktiga ur ett demokratiskt och platsutvecklingsperspektiv. Här ska finnas plats för invånare att samlas, utöva sina demokratiska rättigheter och för att möta människor från samhällets alla delar.

En medveten och omsorgsfull gestaltning stärker platsens värde och medför att människor trivs bättre och använder platsen i högre utsträckning. Genom att de offentliga rummen utformas för att attrahera flera målgrupper främjas samtidigt människor till rörelse under längre tid på dygnet och ökar trygghetskänslan. Öppenhet, mångfald, tolerans och förnyelseförmåga är faktorer som lägger grunden för ett kreativt klimat där människor möts och utvecklas. Gestaltningen är viktig för hur väl en miljö fungerar, upplevs och för hur uppskattad den blir.

Citybryggan i Olofström med storlekplatsen i bakgrunden. Bryggan har utsikt mot Aniaraparken som har fått sitt namn efter bygdens författare Harry Martinsson. I parken finns flera skulpturer av konstnären Carl Eldh.
Foto: Jenny Rydquist, Region Blekinge

”

Medveten arkitektur, form och design kan bidra till att stärka det sociala kapitalet.

Ur Blekinges innovationsstrategi för smart specialisering

Gröna rum

Naturen utgör en viktig del av vår livsmiljö, både som ekosystem, försörjning och miljöer för friluftsliv och rekreation. Skogar och naturområden nära tätorten har ett stort värde och skogen som ligger nära bostaden är de som används allra mest. Genom strategisk planering och inslag av gestaltning samt tillgängliggörande av naturen som exempelvis information, entréer och kollektivtrafik, så kan fler människor ta del av dessa värden.

Forskning visar att vi mår bättre både fysiskt och psykiskt med grönska i vår omgivning. Parker och grönområden ger oss utrymme för både lek och motion såväl som umgänge och möjlighet till stillhet. Tillgång och närhet till lekparker, grönytor och andra offentliga gröna platser som inbjuder till aktivitet och utevistelse på lika villkor bidrar starkt till ett samhälles attraktivitet och sammanhållning. Grönområden kan spela en stor roll i att skapa social interaktion, möten mellan människor och verka för en känsla av gemenskap i en stadsdel eller ett grannskap.

Förutom hälsa och rekreation bidrar grönska och natur till ett bättre lokalklimat. De ger oss skugga varma sommar dagar och grönytor hjälper till att ta hand om regnvatten, vilket minskar risken för översvämning. Grönska och natur bidrar även till den lokala identiteten och är en del av kulturmiljö.

Som en tumregel för den gröna planeringen har 3-30-300-regeln tagits fram. Med detta menas att alla ska kunna se minst tre träd från sin bostad, skola och arbetsplats. Varje stadsdelsområde ska ha minst 30 procents krontäckningsgrad, vilket betyder hur stor del av ytan som skuggas av trädkronor. Alla invånare ska ha max 300 meter till ett grönområde.

”

Alla ska kunna se minst tre träd från sin bostad, skola och arbetsplats.
Varje stadsdelsområde ska ha minst 30 procents krontäckningsgrad.
Alla invånare ska ha max 300 meter till ett grönområde.

Cecivil Konijnendijk som är professor i Urban Forestry samt docent på Nature Based Solutions Institute.

16 meter högt brandtorn i järn från 1941 i Brännarebygden, Olofström.
Foto: Per Pixel Petersson, Visit Blekinge

”

Ju mer vi vet om platsen där vi bor och människor som har format den desto bättre förstår vi den och känner oss stolta över den. Genom den kunskapen förstår vi också andra kulturmiljöers betydelse för de som bor och verkar där men också för samhället i stort. Något som är nödvändigt och ger oss råg i ryggen när vi blickar framåt. Varje tid sätter sitt avtryck.

Emina Kovacic, stadsarkitekt i Karlshamns kommun och förbundsordförande i Sveriges Arkitekter (2021-2024)

Utställning av Jenny Carlsson Grip på Kulturcentrum Ronneby konsthall. Byggnaden uppfördes som lagerlokal till Kockums Emaljerfabrik men fungerar idag som ett konstresurscentrum.
Foto: Anders Bergön

Dåtid, nutid och framtid

Våra städer, livsmiljöer och omgivningar är platser som på ett eller annat sätt har formats av människor och som berättar om människors liv. Genom att platsen bevaras - men också används och utvecklas - hålls den levande och platsens årsringar eller skikt blir tydliga. Det behöver inte stå mellan att bevara eller att bygga nytt. En kulturmiljö är inte ett hinder utan snarare en möjlighet.

En kulturmiljö som får växa fram över tid utifrån sina unika förutsättningar skapar sociala värden och har förutsättningar att bli långsiktigt hållbar. Varje ny byggnad och plats är en pusselbit för att skapa ett välfungerande samhälle. Det handlar om att ta hänsyn till det redan byggda samt att skapa en överblick och fördjupad kunskap om kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Förvaltningen av kulturmiljön har stor betydelse för att uppnå attraktiva livsmiljöer. Våra befintliga bebyggelsemiljöer är dessutom redan använda resurser och investerat kapital som är viktiga att förvalta väl. Även för lokal och regional verksamhet som ska gynna turism och besöksnäring är kulturmiljöarbetet mycket relevant.

”

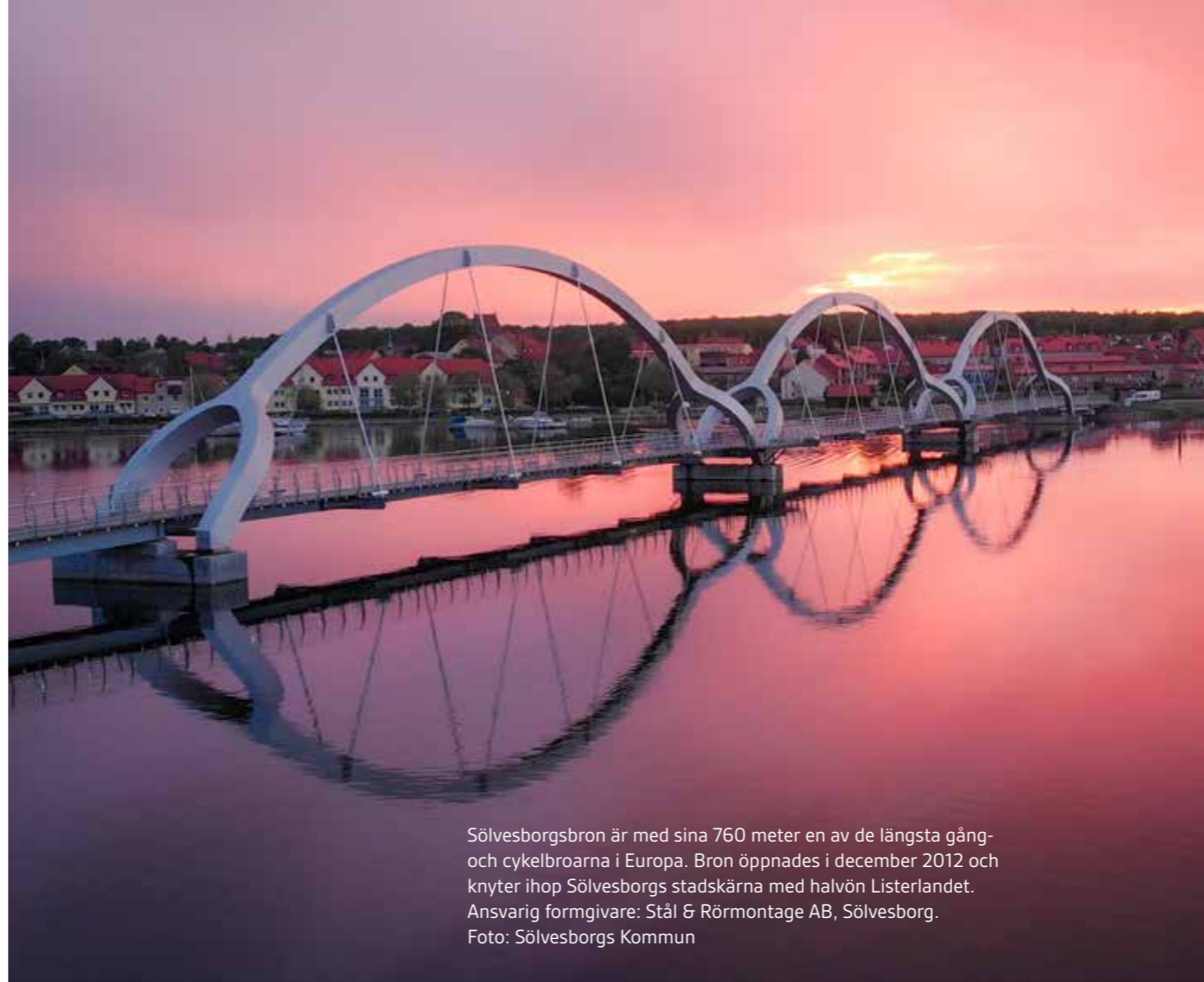
I varje skede, från planering till förvaltning, ska arbetet utgå från människors behov och insikter om de möjligheter och begränsningar som finns i såväl landsbygd som stadsbygd. Anläggningarna ska präglas av god arkitektur, det vill säga en genomarbetad utformning som samspelar med landskapet och människorna.

Ur Trafikverkets Arkitekturpolicy 2017

Förflyttningar ovan mark

Vägens och järnvägens arkitektur kan erbjuda hänförande utblickar när vi rör oss i landskapet, men det handlar också om kvaliteter i den mindre skalan. Väl utformade trafikmiljöer ger förutsättningar för säkra och behagliga resor, samtidigt som trivsamma miljöer också bidrar till utvecklingen av stads- och landsbygd. Våra väg- och järnvägsmiljöer är också långsiktiga bygnadsverk som ska motsvara krav på att vara samhällsnyttiga, funktionella och slitstarka. Genom att tillföra resenären mening och betydelse har trafikmiljöerna också möjlighet att vara något mer än bara stråk, bytespunkter och noder.

Det är av största vikt att infrastruktur och transportsystemet utvecklas och utformas för de som använder det – av de människor som väntar, som är i rörelse, som bor eller som verkar i närheten. I samverkan mellan aktörer skapas en gemensam grund för arbetet där erfarenheter tas tillvara och nya lösningar kan prövas.

Sölvesborgsbron är med sina 760 meter en av de längsta gång- och cykelbroarna i Europa. Bron öppnades i december 2012 och knyter ihop Sölvesborgs stadskärna med halvön Listerlandet. Ansvarig formgivare: Stål & Rörmontage AB, Sölvesborg. Foto: Sölvesborgs Kommun

Foto: Kristina Strand Larsson, Lunds kommun

”Spårvägen i Lund är ett föredömligt exempel på hur en kollektivtrafikanläggning kan bli ett stadsbyggnadselement som sträcker ut staden utan att skapa barriärer. Skickligt utformad med stram kontroll, på allt från reläers infällning i stolpar till anläggningens övergripande karaktär, är den ett vackert, grönt, inslag i stadsbilden. Spårvägen i Lund ger de bästa förutsättningar för att etablera hållbara resmönster i de nya stadsdelarna.”

Trafikverkets arkitekturpris 2022, juryns motivering

Hinsetunneln, Karlshamn
Foto: Patrik Gunnar Helin, Karlshamns Kommun

Förflyttningar under mark

Forskning visar att trafikmiljöns utformning kan påverka valet av färdmedel. En öppen och inbjudande miljö kan ändra attityder i valet av färdmedel och möjliggöra för fler hållbara resor. Utformningen av den byggda miljön och trafikmiljöer kan skapa förutsättningar som bidrar till att fler går, cyklar eller reser kollektivt.

Framförallt är det kvinnor och äldre som undviker eller går en omväg än att passera gångtunnlar eller en bro. Även utformningen av gång- och cykelvägar är en viktig trygghetsaspekt då bredare gång- och cykelvägar upplevs betydligt tryggare av oskyddade trafikanter och bidrar till allas möjlighet att använda infrastrukturen på ett jämlikt sätt.

”

Trygghet är den känsla som utlöses när individen tolkar en fysisk miljös utformning och användning genom att sinnesintryck kombineras med såväl egna erfarenheter, som med andra individers eller mediars beskrivningar av risken för att utsättas för brott eller hotfulla situationer.

Boverkets definition av trygghet

Foto: Andreas Blomlöf, Region Blekinge

Rum för egna skisser och reflektioner

A series of ten horizontal dotted lines for writing reflections, located on the right side of the page.

Rum för lärande

Den första miljön som barn möter utanför hemmet är ofta den i förskolan eller skolan. I många fall är det även vårt första möte med arkitektur, vilket kan lämna avtryck i oss. En god inom- och utomhusmiljö, arbetsmiljö och en bra verksamhet hänger ihop. Det gäller för såväl barn som vuxna. Den fysiska miljön kan understödja det pedagogiska arbetet och är en förutsättning för studiero, god hälsa, utveckling, trivsel, trygghet och stimulans. Vilket enligt forskning även bidrar till att elevers studieresultat förbättras.

Förskole- och skolgårdar bör gestaltas på ett sätt som tillgodoser behoven hos olika åldrar och det behöver även finnas miljöer som lockar äldre barn och ungdomar till rörelse. Gårdarna måste vara så pass rymliga att de kvaliteter som behövs för en varierad lek- och lärmiljö ryms och inte slits ner. Gräs, buskar och träd stimulerar till lek, upptäckter och rörelse. En tillräckligt rymlig gård är en förutsättning för att grönskan ska överleva slitaget som lekande barn utgör. Naturlika platser ger även skugga och UV-skydd samt ökar den biologiska mångfalden och dessa områden är ofta barns och elevers favoritmiljöer där de kan finna och forma sina egna platser.

Den fysiska miljön skapar förutsättningar för studiero, god hälsa, utveckling, trivsel, trygghet och stimulans.

Inblick - Rum för lärande

Mörrums skola, skola från förskoleklass till årskurs sex
Foto: Johannes Alm

Foto: Krisztina Andersson

Projektnamn: Mörrums skola

Beställare: Karlshamns kommun/JSB

Plats: Mörrum

Omfattning: Skolhus 8 500 m², Idrottshall 1 350 m²

Status: Skolhus invigt hösten 2022, Idrottshall och skolgård färdigställdes senare

Uppdragsansvarig arkitekt: Charlotte Kristensson Arkitekt SAR/MSA FOJAB

Mörrums skola

Mörrums skola är en grundskola för förskoleklass till årskurs sex med 630 elever. Skolan är placerad mitt i Mörrum och är en viktig mötesplats för närsamhället. Projektet har haft stort fokus på dialog med politiker, tjänstepersoner, pedagoger och elever. Tidigt i projektet togs en projektvision fram som har väglett projektet genom hela processen. I den betonades vikten av att barnperspektivet skulle genomsyra utformandet av den fysiska miljön.

Skolhus

Genom att samla verksamheten i mindre sammankopplade tvåvåningsvolymerna samspelar skolhuset med den befintliga småskaliga bebyggelsen i Mörrum och plötsligt omvandlas den stora byggnadsvolymen till barnens skala. Fasaderna är i sinusprofilerad plåt som anspelar på den klassiska faluröda stugan i Blekinge. Framför skolhuset finns ett generöst och välkomnande entrédäck med flera utvändiga entréer både till första och andra våningen. Det finns en närhet mellan ute och inne och projektets motto har varit: När du öppnar dörren är du framme! Invändigt har skolhuset en upplevelserik lärmiljö som består av en palett av olika stora rum och olika sorters rum. Det finns en variation i rumsvolym som både skapar trygga hörn och sociala mikroplatser. Målsättningen har varit en nolltolerans mot korridorer – allt ska vara lärmiljö.

I skolhuset finns det sju hemvister där skola och fritidshemsverksamheten kan samutnyttja samtliga ytor. På andra våningen, med fantastisk utsikt, är verkstäderna för slöjd och bild, musikrum, bibliotek och matsal samlade. Skolan är skofri och stor vikt har lagts vid att skapa väl fungerande flöden mellan inne och ute och mellan hemvisterna och de gemensamma ytorna, utan onödigt spring genom skolans lugnare delar.

Idrottshall

Vid sidan om skolhuset byggs en fullstor, delbar idrottshall som ska kunna samutnyttjas kvällar och helger av kultur och fritidsförvaltningen och kommunens idrottsföreningar. Idrottshallen har samma utformning som skolhuset och en välkomnande huvudentré ut mot Mörrum.

Skolgård

Skolgården är utformad efter barnens önskemål. Under en hel termin arbetade eleverna fram tankar och idéer kring "Framtidens drömskolgård". Alla idéer presenterades med teckningar, filmer och fysiska modeller som sedan utgjorde underlag för utformningen av skolgården.

Foto: Krisztina Andersson

Barn och unga

Sverige har enligt lag förbundit sig att respektera, skydda och främja barns rättigheter i enlighet med FN:s barnkonvention. Dessa rättigheter måste därmed alltid vara en utgångspunkt för diskussioner om barns bästa, även vad gäller den fysiska miljön och gestaltningsfrågor.

Barn och ungas möjligheter att på egen hand förflytta sig är viktigt. Att skapa rumsliga samband mellan bostäder, förskola, skola, idrottsytor, lekplatser, trafiklösningar, gång- och cykelstråk, parker och omgivande natur är särskilt viktigt för barn och unga som oftast är hänvisade till sin närmiljö. Tillräckligt med plats för lek och utevistelse i barn och ungas närmiljö måste upp på bordet tidigt i planprocessen.

Forskning visar att grönområden och natur erbjuder en rik variation som lockar till lek och stimulerar barns och ungas nyfikenhet, rörelse och lärande. Det kan leda vidare till ett intresse för natur och ekologi – i förlängningen skapas motivation att värna om ekologiska samband och miljöer.

För att barn och ungas perspektiv verkligen ska bli synliga är det viktigt att de själva får komma till tals och uttrycka sina åsikter i frågor som berör dem. Genom att följa och samtala med barn och unga kan vuxna bättre förstå hur barn och unga själva upplever och tolkar sin närmiljö.

Leken är ett av de främsta redskapen i människans utveckling. Genom lek balanseras kropp, sinne, röst och medvetande. För detta behövs utrymme. De platser som avsätts särskilt för barns och ungas lek och rekreation, inklusive förskole- och skolgårdar, måste omfatta så stor yta att de inte slits ner och älskas ihjäl. Det är inte bara barn som behöver aktiva miljöer som främjar lek, lust och välbefinnandet i alla åldrar. Vi leker bara på lite olika sätt!

En lekplats för alla barn kräver att de är tillgängliga även för funktionsvarierade och att den bidrar till en ökad social jämlikhet. Involvering av barns tankar och idéer vid utformning av lekplatser formar ett perspektiv från målgruppen som nyttjar lekplatser.

Barnkonventionens fyra grundprinciper:

- Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras (artikel 2).
- I alla åtgärder som rör barn ska man i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa (artikel 3).
- Varje barn har rätt att överleva, leva och utvecklas fysiskt, psykiskt, andligt, moraliskt och socialt (artikel 6).
- Barn har rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör dem. När åsikterna beaktas ska man ta hänsyn till barnets ålder och mognad (artikel 12).

Konstnärlig gestaltning

Konstnärer spelar en viktig roll i gestaltningen av gemensamma platser och de har bidragit till unika livsmiljöer runt om i landet. Sverige har sedan 30-talet arbetat aktivt för att konstnärlig gestaltning ska komma alla människor till del och utveckla samhället. Offentlig konst utgör en viktig del i gestaltningen av våra livsmiljöer.

Konst kan skapa helt nya sammanhang och förändra upplevelsen av en plats i grunden. Konst kan förstärka befintliga värden och bidra till nya såväl estetiska som sociala värden. Genom konst och konstnärliga processer kan även invånarnas perspektiv och unika kunskap om platsen tas tillvara. Det kan i förlängningen skapa stolthet, identitet och gemensam känsla av ansvar och ägandeskap. Genom konsten skapas ytor för reflektion och dialog. Allt fler kommuner och regioner arbetar professionellt med offentlig konst. En utvecklingslinje är att konstnärlig gestaltning inte bara behöver bestå av utformning av ett fysiskt konstverk, utan kan vara del av en process där platsen, invånarna och de sociala relationerna integreras.

Konsten bör komma in i ett tidigt skede i planeringen av en plats, både vad gäller konsten som en integrerad del av gestaltningen av den fysiska miljön eller som en del av planarbetet.

Riksdagen antog 1937 den så kallade enprocentsregeln som en modell för finansiering av konstnärlig gestaltning i offentliga miljöer. Enprocentsregeln innebär att cirka en procent av byggkostnaden avsätts för konstnärlig gestaltning vid ny-, om- och tillbyggnad. Inom Region Blekinge utgör den konstnärliga gestaltningen en viktig del av det hälsofrämjande arbetet, både genom nya konstnärliga gestaltningar men även placering och vård av befintlig konstsamling. Till grund för arbetet finns en konstpolicy och konstriktlinjer, vilka också kan användas som verktyg för Blekinges kommuner.

”

Enprocentsregeln tillämpas som regel i 41 procent av kommunerna och 55 procent av regionerna.

Konstnärsnämnden 2020

Gestaltungsopdrag på fasaden till Kulturcentrum Ronneby konsthall. Kristoffer Grip, *Tidens ström, Eldens dröm*, 2021. Foto: Anders Bergön

Inblick - Konstnärlig gestaltning

Den konstnärliga gestaltningen på Movägens omvårdnadsboende i Rödeby utgörs av olika formationer i trä. En större gestaltning finns i byggnadens samlingshall, samt några mindre på respektive avdelning. En bildhuggare har skurit de vågformade kurvorna för hand och de har sedan målats i äggoljetempera och behandlats med hårdvaxolja. De är monterade i en höjd som gör att de syns på nära håll och att de lockar till beröring, då handen kan följa det mjuka böljande träet. Konstnären Elisabeth Henriksson har arbetat med att få tydlighet och kontrast i färgskalan för att man ska uppleva gestaltningen även med synsvårigheter.

Elisabeth Henriksson utgick från havet samt traditionen av hantverk som funnits i bygden. En matta som Alma Andersson i Rödeby vävde på uppdrag till kungahuset 1932 blev startpunkten och formatet för det största verket i samlingshallen. Sedan omformades textilens uttryck genom materialet trä som ger ett varmt och inbjudande intryck. Den böljande väven – eller vågorna om man så vill – leder en runt i huset och binder samman rummen. Väven och havet har rytmen gemensamt, vågorna som slår mot en strand, väven som bankas samman. Elisabeth Henriksson ville fånga havets storslagenhet och det lugna meditativa i hantverket.

Konstnärlig gestaltning av Elisabeth Henriksson, *En väv ett hav*, 2021
Foton: Sara Danielsson

Rum för egna skisser och reflektioner

A series of horizontal dotted lines for writing reflections, located on the right side of the page.

Läkande rum

Vårdens miljöer utgör en del av samhällets gestaltade livsmiljöer. En omsorgsfull gestaltning kan stödja vårdverksamheten och samtidigt bidra till att öka trivsel, vårdkvalitet samt förbättrad hälsa och återhämtning. Detta gäller för personer i behov av vård och deras anhöriga såväl som för vårdpersonalen. Forskning visar exempelvis att tillgång till dagsljus och kontakt med natur och grönska är viktigt både för smärtlindring, snabbare tillfrisknande, dämpning av oro och stress samt återhämtande effekter.

Det finns stora möjligheter att med hjälp av kunskap, kompetens och bra processer skapa både nya samt utveckla befintliga vårdmiljöer. De som använder miljön har olika behov och förutsättningar som behöver tas med tidigt i utformningen för att vårdmiljön ska fungera. I en omsorgsfullt gestaltad vårdmiljö har utformningen utgått från både människorna som vistas i vårdens miljöer och från verksamhetens behov, där val av material, färg, form, konst, belysning och inredning med mera samverkar.

”

Enligt forskning har exempelvis tillgång till dagsljus och kontakt med natur och grönska visat på smärtlindring, snabbare tillfrisknande, dämpning av oro och stress samt återhämtande effekter.

Boverket, Omsorgsfull gestaltning stödjer god vård och hälsa.

Vården står inför stora utmaningar på grund av demografiska förändringar och ökat vårdbehov. Sveriges kommuner och regioner (SKR) har startat en omställningsprocess kallad Nära vård för att möta dessa utmaningar. Målet är att gå från en reaktiv till en proaktiv och hälsofrämjande vård samt att ha en personcentrerad organisation. Framtidens vårdmiljöer behöver vara tillgängliga på nya sätt och på nya platser, samtidigt som de även behöver vara mer förebyggande och hälsofrämjande för att minska behovet av vårdinsatser.

Gemensamma rum

Våra publika miljöer utgör våra gemensamma rum och har dessutom stor betydelse som mötesplatser i samhället för många människor. Hit hör många samhällsviktiga funktioner såsom myndighetslokaler och kultur- och fritidsverksamheter samt även privatägda utrymmen inomhus och utomhus som är offentliga och öppna för allmänheten. Det kan handla om handelsområden, restauranger, caféer eller lokaler för fritidsaktiviteter och nöjen. De publika rummen bidrar till gemenskap och tillhörighet och är socialt viktiga rum.

Utformningen av våra gemensamma miljöer ska bidra till ett hållbart samhälle. För att skapa attraktiva och hållbara miljöer som är tillgängliga för alla behövs en arkitektonisk och formmässig kvalitet såväl i den inre som den yttre publika miljön. Miljöer utformas olika utifrån den verksamhet som bedrivs där och det är viktigt att miljöerna utformas så att de är användbara och tillgängliga för alla oavsett ålder och funktionsförmåga.

Promenadstråk, gästplatser för båt och uteservering på Tjärö, Karlshamns skärgård
Foto: Visit Blekinge

*Kreativa rum -
en mötesplats för
stora och små*

Inblick - Gemensamma rum

Att läsande, skrivande och berättande i kombination med slöjdande kan engagera, aktivera och skapa en meningsfull fritid är det ingen tvekan om. Projektet Kreativa rum som drevs av Biblioteksutveckling Blekinge Kronoberg och Slöjd i Blekinge visar på nya möjligheter och ett nytt sätt för biblioteken att nå fler människor. Projektet startades för att skapa kreativa miljöer på små bibliotek i Blekinge och Kronoberg i syfte att locka fler människor till läsning samtidigt som föreningslivet bjöds in och kreativitet fick ta plats på biblioteken. Med hjälp av återbruk, slöjd-hacks och med engagemang från slöjdande barn och vuxna från de olika orterna gjordes bibliotekslokalerna om. Detta för att skapa tilltalande läs- och skaparmiljöer för barn och unga, öka antalet besökare och skapa nya arenor för slöjden.

På biblioteket i Hällaryd har de tre rummen målats i olika blå nyanser med inspiration från kulturarvets Blekingesöm som sägs härstamma just härifrån. För att skapa en miljö som känns inbjudande och välkomnande har man skapat flera olika sorters sittplatser, såväl enskilda som gemensamma. På barnavdelningen finns en yta där barn enkelt kan bygga olika slags soffor och ett läskrypin som har byggts av en äldre byrå.

Rum vi kallar hemma

En god boendemiljö handlar både om inom- och utomhusmiljöer. Kombinationen av goda boendemiljöer och en medveten och omsorgsfull gestaltning av livsmiljön i vårt närområde påverkar oss både fysiskt och psykiskt.

Det är viktigt att våra boendemiljöer är tillgängliga och inkluderande med god tillgång till grönområden, lekparkar, offentlig service, handel och kommunikationer. Stor kraft bör läggas på att varje tillskott ska kunna bidra till långsiktiga kvaliteter. Bostadsbyggande, planering och förvaltning ska bidra till väl sammanhållna och jämlika samhällen och såväl form och funktion som material och omgivning behöver samspela och bidra till hälsa, välbefinnande, trivsel och hållbarhet.

Våra bostäder behöver också utformas så att både inne- och utemiljön är tillgängliga och funktionella. De behöver planeras utifrån en mängd aspekter som ljud, ljus, rörelsemönster, rumssamband, tillgänglighet, funktion, estetik, sociala mönster, platsens egna förutsättningar och ekonomi. Även kvaliteter kopplade till material och detaljer är egenskaper som påverkar bostäders utformning. Alla delar behöver samspela i utformningen för att en hög arkitektonisk kvalitet ska uppnås.

”

Kilströmskaj i Karlskrona är det första exemplet på ett Sverigeunikt samarbete mellan arkitekt, byggare och entreprenör. Syftet var att med större genomförandekraft kunna skapa konstnärligt arkitektoniska miljöer som också är kostnadseffektiva.

Wingårdh arkitektkontor, SBU AB och JSB i det gemensamma bolaget SBU Framtid

Bostadsprojektet Kilströmskaj i Karlskrona
 Ansvarig arkitekt: Gert Wingårdh
 Foto: Christoffer Grimshorn

*Nya områden
växer fram*

Pottholmen, ny stadsdel i Karlskrona där staden möter havet och människor möter varandra.
Foto: Andreas Blomlöf, Region Blekinge

Inblick - Rum vi kallar hemma

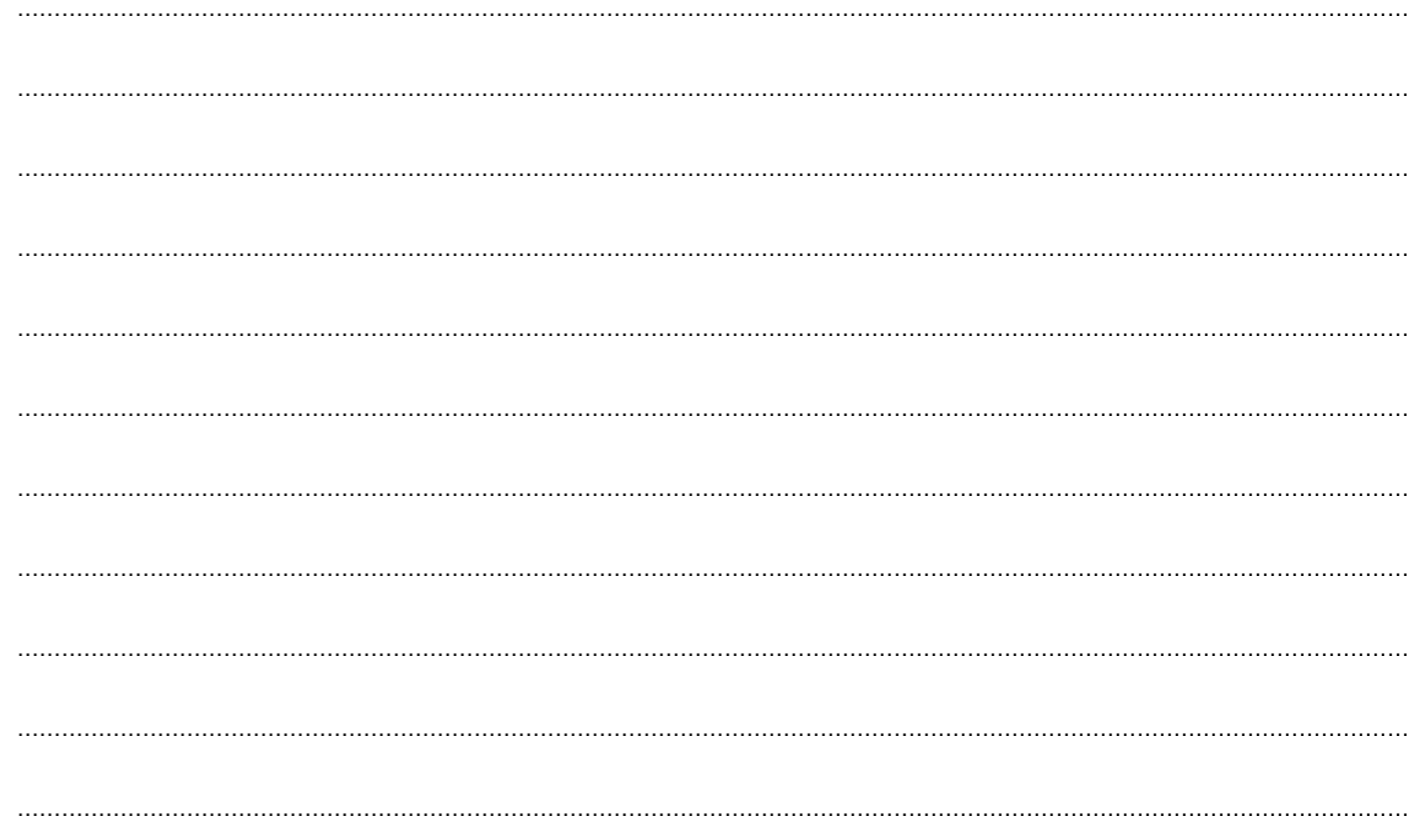
Pottholmen är Karlskronas nya stadsdel där staden möter havet och där människor kan möta varandra, men utvecklingen av stadsdelen är också en del av satsningen på stadens nya entré. Kvarter för kvarter växer stadsdelen fram med en blandning av byggnader som inrymmer bostäder, omvårdnadsboende, kommersiella verksamheter och ett mobilitetshus med plats för både bil- och cykelparkering samt bilpool. Närheten till havet och till naturen har präglat utformningen av byggnaderna, kvarteren och de allmänna platserna.

Ljungaviken är ett nytt bostadsområde på gång- och cykelavstånd från Sölvesborgs centrum via Sölvesborgsbron. Området växer fram etappvis fram med både flerfamiljshus och enfamiljshus (både friliggande villor, par- och radhus), äldreboende och på sikt även ett livsstilsboende för äldre. Den varierande bebyggelsen i kombination med ett slingrande gatunät och obebyggd naturmiljö har skapat känslan av ett stadsnära bostadsområde i en unik naturmiljö.

Hyresrätter uppförda av Sölvesborgsbostäder i nya stadsnära bostadsområdet Ljungaviken.
Foto: Charlotte Pettersson, Sölvesborgs kommun

Rum för egna skisser och reflektioner

Rum för arbete

Förutom i bostaden tillbringas den största delen av vår tid på arbetsplatsen. Arbetet utgör för de flesta en stor del av vardagslivet och är en central plats både för samhällets och den enskildes försörjning och sociala sammanhang.

Arbetsplatsens utformning är viktig för att säkerställa arbetstagarens hälsa, säkerhet och att arbetsplatsen anpassas efter den enskildes förutsättningar. Arbetsförhållandena behöver anpassas till människors olika förutsättningar i fysiskt och psykiskt avseende och arbetstagaren ska ges möjlighet att medverka i utformningen av sin egen arbets-situation och i förändrings- och utvecklingsarbete som rör det egna arbetet. Teknik, arbetsorganisation och arbets-innehåll ska utformas så att arbetstagaren inte utsätts för fysiska eller psykiska belastningar som kan medföra ohälsa eller olycksfall.

*Visste du att människan tillbringar
cirka 90% av sin tid inomhus?*

Dessutom ska det eftersträvas att arbetet ger möjligheter till variation, social kontakt och samarbete samt sammanhang mellan enskilda arbetsuppgifter.

Detta är frågor som i hög grad handlar om formgivning i olika skalor, från arbetsredskap till den fysiska miljöns gestaltning. En central uppgift för den som fattar beslut om gestaltning av arbetsmiljöer är att – genom ett medvetet förhållningssätt till arkitektur, form och design, konst och kulturarv – främja miljöer av hög kvalitet som understödjer såväl den enskildes dagliga arbete och säkerhet som syftet med verksamheten.

Blekinge Tekniska Högskola
Foto: Andreas Blomlöf, Region Blekinge

Inblick - Rum för arbete

Arbetsplatsens roll i vardagen är under förändring. En av Covid-pandemins mest genomgripande effekter på samhället har blivit vårt förhållande till kontoret. Många ser möjligheten till hemarbete eller distansarbete från annan ort som en självklar kvalitet i vardagen och kraven på mer flexibla arbetsplatser ökar. Att arbeta i så kallade co-workingmiljöer blir alltmer populärt, där flexibla och mångsidiga kontorslandskap samnyttjas mellan många företag i miljöer som ska främja samverkan och kreativitet.

I World Trade Center-byggnaden i Karlskrona ligger The Pot som är Blekinges nya mötesplats för att arbeta, plugga eller bara för att inspireras. Foajén har öppet alla vardagar och här finns kostnadsfri tillgång till wifi och gott om eluttag. Det finns även möjlighet att köpa fika, snacks, lunch och dryck samt att boka telefonbås, mötesrum och konferenslokal.

På andra våningen av The Pot ligger The Hub som är ett helt våningsplan för co-working. Här blandas egna kontorsrum med flex- och fasta skrivbordsplatser i öppet kontorslandskap. Enligt The Pot själva är våningsplanet fyllt av kreativa själar som trivs i en miljö som är i ständig rörelse. Det finns gott om både loungeytor, fullt utrustade kök, mötesrum och telefonbås, som tillgång till kontorsservice, wifi, kaffe, konst och takterass.

Nya sätt att arbeta tillsammans

Rum för alla

Våra livsmiljöer behöver utformas så att de är användbara och tillgängliga för alla. I offentliga byggnader och miljöer ska alla kunna använda den fysiska miljön utifrån sina egna förutsättningar, oavsett ålder, kön, religion eller funktionsvariation. En metod för att uppnå detta kan vara att använda universell utformning. Detta är en metod för att säkerställa att miljöer, produkter och tjänster fungerar för personer i alla åldrar och med olika funktionsförmågor.

Med universell utformning skapar vi ett samhälle där fler kan inkluderas och vara delaktiga. Universell utformning syftar till att den byggda miljön ska vara tillgänglig och anpassad för så många som möjligt oavsett eventuell funktionsvariation. Inom universell utformning är utgångspunkten att alla människor är olika med olika behov och olika förutsättningar. Genom att utgå från mångfal-

den i samhället kan vi skapa lösningar som fungerar för fler och bryta ned barriärer som begränsar vardagen för människor.

Att gestalta miljöer som fungerar för alla handlar i hög utsträckning om att arbeta medvetet från början. En process som utgår ifrån universell utformning leder i slutändan till mer tillgängliga lösningar. Framförallt leder det till att generella lösningar fungerar för fler och behovet av individuella lösningar riktade till personer med funktionsvariation minskar. Att arbeta för fler tillgängliga generella lösningar ger tydliga samhällsvinster. Genom att göra rätt från början minskar behovet av individuella lösningar och dyra åtgärder för anpassningar i efterhand minskar.

”

Stortorget i Karlskrona är den centrala punkten både i stadsplanen och i världsarvet. Kommunen har under de senaste åren arbetat för att skapa ett torg värdigt världsarvsstaden och för att lyfta fram torget som en mötesplats, både kring kungastatyn och torget i sin helhet. Det ska vara enkelt att röra sig över torget, som nu är en mötesplats för alla.

Kristina Stark, Stadsarkitekt och Förvaltningschef Miljö- och Samhällsbyggnadsförvaltningen, Karlskrona kommun

Stortorget i Karlskrona
Foto: Karlskrona kommun

”

Gränsen mellan arkitektur, form och design är inte definitiv och de olika områdena är närbesläktade. Vad användaren eller åskådaren ser och känner, och vilket uttryck som förmedlas, är formgivningens kärna.

Caroline Stigsdotter, sakkunnig strategisk planering och gestaltad livsmiljö, Boverket

Form och design

För att bygga framtidens hållbara samhällen krävs innovationer och nya tekniska lösningar. Det är dock först när de nya materialen eller lösningarna får en design, det vill säga en form eller gestaltning utifrån människan och människans behov, som innovationerna kan skapa verklig förändring. Design är en grundläggande del i omställningen till ett cirkulärt och mer hållbart samhälle. Genom att ta med designtänk tidigt i en process finns mycket att vinna. Design är inte endast vägen mot en slutprodukt utan ett verktyg i processen. En process som kan handla om såväl estetik som funktion.

Form- och designområdet spänner över ett brett fält som kan handla om allt från konsthantverk, mode, slöjd och grafik till design av offentliga miljöer, tjänstedesign och systemlösningar. Traditionell hantverkskunskap och slöjd kan innebära en småskalig och kreativ produktion där det ofta finns såväl omfattande materialkunskap som ett stort intresse för hållbar utveckling. Innovativa affärsmodeller för tjänstedesign som bygger på uthyrning, återbruk och delande av resurser skapar förutsättningar för en cirkulär konsumtion. Även i samband med byggnation finns möjligheter till återbruk.

Fredrikskyrkan från 1744 i Örlogsstaden Karlskrona. Kyrkans senaste gestaltning och renovering från arkitekten Ole Drachmann blev färdigt 2018. Åke Axelsson har designat 400 unika stolar som är ljudabsorberande, stapel- och kopplingsbara för att skapa ett flerfunktionellt rum.

Foto: Karlskrona kommun

Utblick - Rum för design

Street Moves är ett projekt som leds av ArkDes, Sveriges nationella centrum för arkitektur och design. Med hjälp av en designprocess som bygger på delaktighet och dialog för att möta platsens behov utvecklas lösningar för att prioritera människan framför bilen i gaturummet. Gemensamma ytor för lek, odling, utegym, sociala knutpunkter eller annat som ger gatan liv utvecklas, där tillfälliga interaktiva moduler byggs och testas på plats.

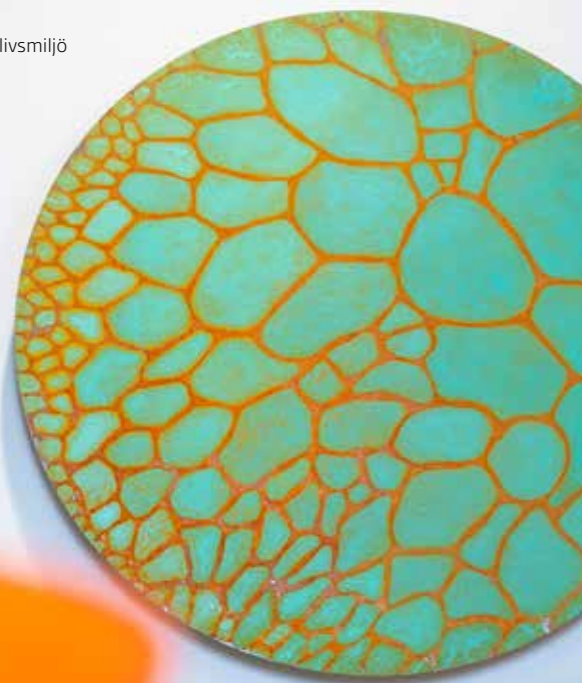
Street Moves är en del av en större nationell mission initierad av Vinnova för att driva transformationen av våra gaturum och göra alla Sveriges gator mer hållbara, hälsosamma och levande till år 2030.

”

Design är ett strategiskt område för att förbättra människors liv, företagets konkurrens kraft, det offentligas förmåga att leverera rätt tjänster till medborgarna och att utveckla verktyg och processer för att minska klimatpåverkan och därmed bidra till samhällets hållbara utveckling.

Daniel Byström, Design Strategist,
ArkDes Think Tank.

Konstverk av Stina Siljing, *Cellminne 1*, 2022

Från det stora till det lilla

Det som ofta avgör den slutgiltiga kvaliteten i en gestaltad miljö är detaljer och material. Ljus, färg, form och levande material skänker sinnesintryck som påverkar människan på ett omedelbart sätt. Men kvalitén hänger också på en medvetenhet om olika nivåer och vad de olika nivåerna gör - från den stora skalan ner till de små detaljerna.

Belysning i offentliga miljöer spelar även en viktig roll för att skapa trygghet efter mörkrets intåg. En väl gestaltad belysning lyfter även platsens estetiska värden. Ur hållbarhetsaspekt är det viktigt att belysningen är väl avvägd och rätt placerad för att skapa största möjliga trygghet samtidigt som energiåtgång och det artificiella ljusets påverkan på ekosystemen beaktas.

Naturliga material som exempelvis sten, trä och textil har egenskaper som i arkitektur och design bidrar med skönhet och taktila upplevelser samtidigt som de påverkar inomhusklimat och ljudmiljö. Studier visar att växter i inomhusmiljön har positiva effekter på koncentration, produktivitet och kreativitet.

”

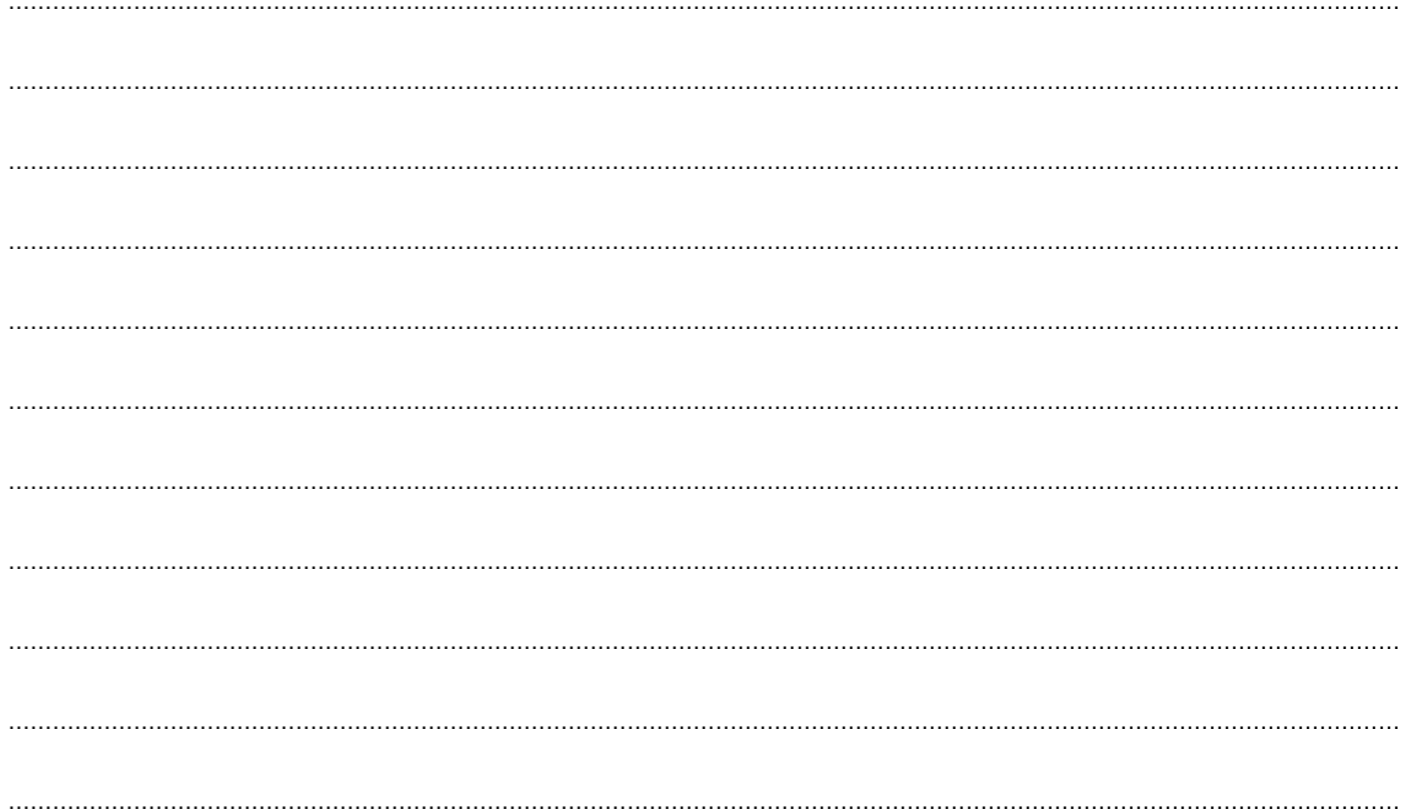
Människor som under arbetsdagen exponeras för solljus sover i genomsnitt 46 minuter längre jämfört med deras kollegor som endast arbetar under artificiell belysning.

Sweco, Urban insight - Healthy buildings, cities and you

Konstverk av Eva Larsson, *A point of view*, 2019
Foton: Andreas Blomlöf, Region Blekinge

Rum för egna skisser och reflektioner

Källor

ArkDes
arkdes.se/gestaltad-livsmiljo/
arkdes.se/arkdes-think-tank/street-moves/

Ayşe, Sirel och Osman, Ümit Sirel Universal Design - Approach for the Participation of the Disabled in Urban Life Journal of Civil Engineering and Architecture 2018

Brandhistoriska.org
<https://brandhistoriska.org/wp-content/uploads/2020/02/Brandtorn.pdf>

Boverket
boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/
boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetsatt/gronstruktur/
boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetsatt/skolors-miljo/
boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetsatt/vardens-miljoer/
boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/industribuller/god_boendemiljo/
 Boverket Regionernas roll i gestaltad livsmiljö 2020 - publikation

Burke, Jenene Just for the fun of it: making playgrounds accessible to all children World Leisure Journal 2013

Cao, Xinyu. Mokhtarian, Patricia L. Handy, Susan L. Do changes in neighborhood characteristics lead to changes in travel behavior? 2007

Dahlblom, Kjerstin och Eriksson, Malin
 Children's perspectives on health-promoting living environments: The significance of social capital Social Science & Medicine 2020

Hancock, Trevor Indicators of Environmental Health in the Urban Setting Canadian journal of public health 2002

Jungmark, Lena Barn - plats - lek - stad - Strategier för barnvänlig planering 2021

Konstnärsnämnden, 1% för konstnärlig gestaltning av offentlig miljö 2020

Moya, Tatiana Armijos et al A review of green systems within the indoor environments Indoor and Built Environment 2019

Myndigheten för delaktighet Principen om universell utformning <https://www.mfd.se/verkyg/lar-om-politikens-mal-och-inriktning/politikens-fyra-arbetsatt/principen-om-universell-utformning/>

Persson, Anna och Österberg, Else Kreativa rum - inte bara lacka om några hyllor. Biblioteksutveckling Blekinge och Kronoberg 2022

Portnov, Boris et al Linking nighttime outdoor lighting attributes to pedestrians' feeling of safety: An interactive survey approach PLOS ONE 2020

Redaelli, Eleonora Including Preservation in Planning Journal of the American Planning Association 2021

Regeringskansliet, Politik för gestaltad livsmiljö, Regeringens proposition 2017/18:110

Region Blekinge: Blekinges innovationsstrategi för smart specialisering 2021

Region Blekinge Gestaltad livsmiljö <https://regionblekinge.se/regional-utveckling/trafik-och-samhallsplanering/samhallsplanering/gestaltad-livsmiljo.html>

Region Blekinge Riktlinjer konstnärlig gestaltning Region Blekinge

Riksantikvarieämbetet, <https://www.raa.se/aktuellt/aktuella-fragor/regeringsuppdrag/gestaltad-livsmiljo/>

Rui Ancaes, Paulo och Jones, Peter Estimating preferences for different types of pedestrian crossing facilities.

Skogsstyrelsen Skogens sociala värden https://www.youtube.com/watch?v=yOX00Yp-8gA&t=110s&ab_channel=Skogsstyrelsen

Statens konstråd
statenskonstrad.se/om-oss/vad-vi-gor/gestaltad-livsmiljo/
 Offentlig konst - Handbok för statliga beställare Svensk Form - <https://svenskform.se/verksamhet/samarbetsprojekt/design-som-utvecklingskraft/>

Sweco, Urban insigt - Healthy buildings, cities and you

Sölvesborgsbron
<https://www.solvesborg.se/uppleva-och-gora/turism-att-besoka-solvesborg/sevardheter/solvesborgsbron.html>

The Pot
<https://www.thepot.se/co-working/>

Trafikverkets arkitekturpolicy: https://trafikverket.ineko.se/Files/sv-SE/40482/Ineko.Product.RelatedFiles/100896_trafikverkets_arkitekturpolicy_201711.pdf

Visit Blekinge
<https://www.visitblekinge.se/olofstrom/om-olofstrom>

von Stülpnagel, Rul & Binnig, Nora How safe do you feel? – A large-scale survey concerning the subjective safety associated with different kinds of cycling lanes

Wingårdh arkitektkontor
<https://www.wingardhs.se/journal/snart-flyttar-de-forsta-boende-in-pa-kilstroms-kaj-i-karlskrona>

Region Blekinge vill med denna publikation inspirera och höja kunskapen kring betydelsen av en medveten och omsorgsfull gestaltning av våra livsmiljöer.

Blekinges regionala utvecklingsstrategi, Växtplats Blekinge, har visionen att fler människor lever, arbetar och utvecklas i Blekinge. För invånaren handlar det om möjligheter till förbättrad livskvalitet och attraktiva livsmiljöer. För företag handlar det om ett starkare innovationsklimat och förutsättningar för tillväxt och expansion.

Ett utpekad strategiskt område handlar om att utveckla attraktiva livsmiljöer. En av prioriteringarna är att utveckla attraktiva, hållbara och väl gestaltade livsmiljöer utifrån Blekinges unika förutsättningar.